

V A S S Z É C S E N Y I

MÚLTIDÉZŐ

II. ÉVFOLYAM, 2012. SZENT JAKAB HAVA

VASSZÉCSENY KÖZTÉRI ALKOTÁSAI (1)

1808-ban állítottak először keresztet Szécseny határában a rumi „postaút” mellé, ez egy fakereszt volt, később többször felújította a község, ma „vörös” keresztként ismert. 1813-ban Balog Ferenc kőkeresztet állíttatott a „Nagy ucca” (ma Kossuth L. utca) elejére, ami azt jelzi, hogy ekkor már állnia kellett az új-kastélynak. Az 1857-es kateszterterkép még

nem jelöli, viszont az 1872-es katonai térkép már igen, az egykor Lipárt határában álló Mária szobrot. Tanakajdon az országút mellett áll egy párdarabja, ez 1862-ben készült, ennek felirata: Istenszülő Szűz Mária, Magyarok Nagyműgyógyítója, légy néped oltalmazója. A lipárti Mária szobor fejét az oroszok 45-ben leverték, hosszú ideig így árválkodott, mígnem dr. Tóth Jenő atya felújította és beszállította a szécsenyi templom bejárata mellé, talpzata nélkül. A templom legutóbbi felújításakor önálló kis teret kapott az épület mellett. 1872-ben a szécsenyi temetőbe állíttatott fel egy Mária szobrot Szalai

János és Kőműves Anna. 1875-ben Lipárt község Raffensperger Ignáccal állíttatott kőkeresztet a falu közepére az akkor megnyíló iskolaépület mellé. Felirata: Isten dicséretére a Lipárt község állíttatta. 1890-ben Szalai János Nepomuki Szt. János szobrot és kőkeresztet állíttatott a Baláta patak hídja mellé. (A Nepomuki szobrot ellopták, a felújított kereszt pedig benne égett a restaurátor műhelyében.) 1891-ben Szalai Imre és Virág Katalin kőkeresztet állíttatott a szécsenyi plébánia mellé. (Virág Katalin állíttatta a szécsenyi temető anyakeresztjét 1861-ben, míg a lipárti temető anyakeresztjét Szarvasi Borbála állíttatta 1856-ban.) 1900-ban Gombkötő Lajos és Takács Terézia Mária szobrot állíttatott Lipárton az Nagyér hídja mellé, felirata: Boldogságos Sz. Mária, hazánk védasszonya, könyörögi a Te magyar népedért. Ugyanebben az évben Cserkész János és Balog Katalin, valamint fiuk Cserkész Ferenc új kőkeresztet állíttatott Hudetz Józseffel a régi helyére a nagy utca elején. 1918-ban Takács István kőkeresztet állíttatott a szécsenyi „gyöpháznál” (az orvosi rendelő előtt áll). Ugyancsak ebben az évben Fekete Ferenc és Horváth Erzsébet kőkeresztet állíttatott a lipárti új (ma sarokiskola) elé. 1921-ben özv. Szalai Lászlóné, Vörös Mária fakeresztet állíttatott a „fűzben”. Felújítását még dr. Tóth Jenő atya indította el és talán szécsenyi búcsúra újra állni fog egykori helyén. A fényképeken jól látszik, hogy a szakrális köztéri alkotásokat mindig bekerítették, körülhatárolták, elválasztották a világi közegtől. Szentségi funkciójukat csak így tölthették be. Mára csak kettőnek maradt

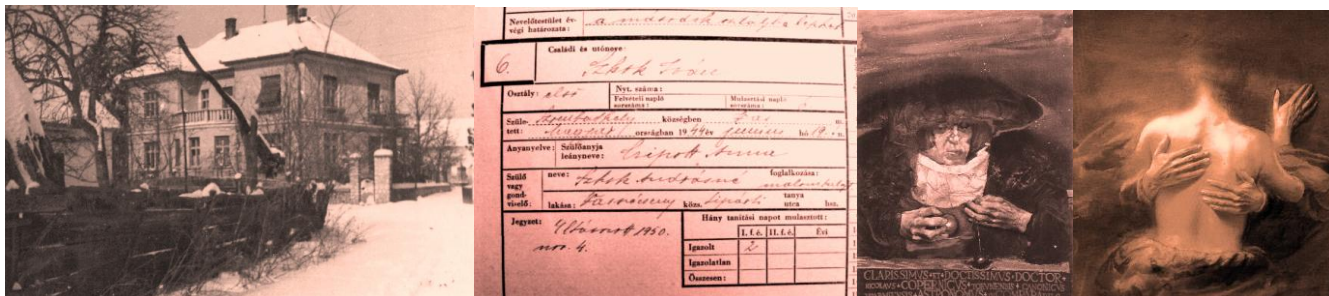
meg a kerítése, a többit a felújítások során lecsupaszították, megfosztották hitbéli küldetésüktől. (Képek: Vörös kereszt, Balog kereszt 1-2, lipárti Mária szobor, a szécsenyi temető Mária szobra, lipárti kereszt, Szalai kereszt és Nepomuki szobor, a plébánia melletti kereszt 1-2, szécsenyi Cserkész kereszt 1-2, lipárti Mária „kép”, szécsenyi Takács kereszt, kereszt a lipárti iskolánál, fűzi kereszt.)

SZEMTANÚ - KIS JÓZSEF PLÉBÁNOS (6)

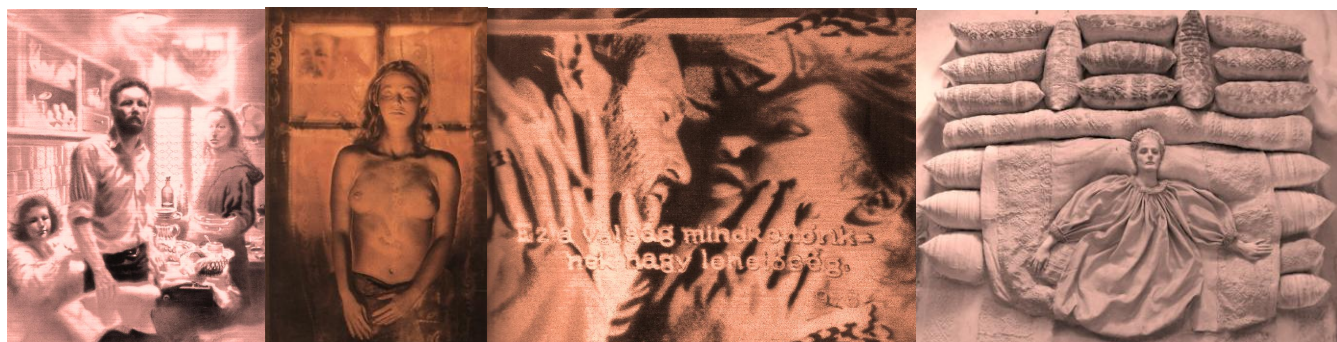
Június 4-e, immár nem csak gyásznap, hanem a nemzeti összetartozás napja is. Idén is volt megemlékezés a lipárti Trianoni emlékműnél. Ezúttal Kis József 1933-as beszédeiből idézünk. „Igazságot Magyarországnak! Seton Watson angol publicista Scotus Viator álnév alatt 1908-ban ismertette a magyarországi - fajok harcát -, amelyhez az adatokat a felső-magyarországi cseh propaganda szolgáltatta. Budapest helyett Prágába utazott el adatokért. 1911-ben a délszláv kérdésről írt könyvében a Belgrádból kapott anyagot használta. A cári Oroszország (II. Miklós) a háború felelősségét magára vállalta és már 1912-ben, a mai formában osztották fel Magyarországot! 1914-ben, az első félévben már gurult Romániába az agitációs orosz rubel. Csak a bukaresti követnek egymillió rubeles alapja volt. Máramarosban Kabalyuk Sándor - Alexej atya - néven már 1912-ben azt hirdette a rutén parasztnak, hogy az orosz keleti egyházba áttérés egyszersmind út az orosz uralom elismeréséhez. A cárért és családjáért mondandó imákat, röpiratokat és imakönyveket osztott szét a nép között. Maga is imádkozott a magyar uralom alól való felszabadulásért, és titokban orosz újságokat terjesztett. 1914 márciusában államellenes izgatásért a debreceni törvényszék négy és fél évre el is ítélte. Délen egyik zombori képzős tanár útlevél nélkül vitte a diákokat Belgrádba. Magyarország tehát a háború felidézéséért nem bűnhődhetik. Magyarország elveszített 191.735 négyzetkilométer területet, maradt 91.114 négyzetkilométer. Magyarország elveszített 10.781.773 lakást, maradt 7.481.954 lakás. A cseh megszállás ürügye a magyarországi bolsevizmus és a nyugati államoknak ettől való megvédése volt. 1818. december 6-i követelésükben még csak 220 ezer magyar szerepel, 1919. január 26-án már 900 ezer, Trianonban 1 millió magyar a 3.5 millió lakosságból. Franciaország még Burgenlandot is Csehországnak szavazta meg, hogy meglegyen a szláv korridor. Ha a szerbek nem féltékenykednek a Bánát miatt, a románoknak a Tiszát szavazták volna meg határfolyónak. Emiatt lett a határvonal Scotus Viator 1915-i vonala. Szlovákia a történelmi Magyarországnak integráns része, 1000 éves közösség. Mire való a cseh-szlovák határ? Csak rokon a két nyelv, és a népek maguk egymástól nagyon különböznek. Elvesztették a tok az aratási kerületeket, ipartelepeik mentek tönkre. Magyarlakta vidék épp a gabonatermés miatt kellett nekik. Az 1918. október 30-i búcsúszentmártoni elszakadó határozata a nemzeti tanácsnak nem a tót nép akarata. 1918. május 30-án, a pittsburghi amerikai tótok nem ismerték jól a helyzetet... Ruszinszók (Máramaros, Ung, Ugocsa, Bereg megye). Nagy Lajos telepített oda a lengyelek elől menekülő ruténeket. A XVI. században Rómához csatlakoztak. A csehekkel semmi közösségük. Romániához csatolt terület 43%-a román, 35.5% magyar, 11% szász, magában Erdélyben ez az arány 55% román, 43.3% magyar, és 8.7.5 szász. A honfoglaló magyarok egyik törzse Erdélyt is birtokba vette, hogy biztosabb határszél legyen. Szt. István és Szt. László a keresztény magyar királysághoz fűzte. A szászokat a XII. században telepítette be II. Géza. A román pásztornép a XIII. századtól kezdve szivárog be, különösen később a török elől. Mese, hogy Trajanus dáciai legináirusainak a leszármazottai. Balkán pásztor-és jobbágyivadékok... Bácska, Bánát. I. Lipót idejében a török elől 36 ezer szerb családot telepítettek ide. A többi a XVIII. Században vándorolt be. 605 ezer magyar, 570 ezer német, 590 ezer román, 430 ezer szerb. Burgenland. A hiencek nem ausztriai németek, nem is stájerok, hanem frank és flamand leszármazásúak. Sem történelmi, sem gazdasági címen (Bécs élelmezése) nem igényelheti Ausztria. Az osztrák konglomerátumnak szétesése nem lehet annyira fájó, mint a magyar egységes élő test szétszaggatása... Az elszakított területeken több mint 100 szobrot pusztítottak el... A mai magyar államnál veszedelmesebb, bekerített helyzete egyetlen más európai államnak nincs, mert mindegyiknek van egy-egy többé-kevésbé értékes tengeri kapuja. Helyzetünk nem csak katonailag elviselhetetlen, hanem gazdasági értelemben is. A Kárpátok természetes határok mindkét oldal felé. 2000 km hosszúságban 80-150 km szélességben egy évezreden át kiállták a történelmi próbát. A Pireneusok után a Kárpátoknak van a legnagyobb határalkotó erejük. Bár majdnem minden hágójukon és szorosukon át vasút vezet keresztül a szomszédos területek felé. Mégis csak 29 ilyen kijárat volt a kárpáti határokon át. A trianoni határok nem mások, mint a - béke - számára szánt lövészárkok. Az erőszak tartja őket addig, amíg az egyik fél gyengébb, mint a másik... Az új államokban most folyó kulturharcok igazolják, hogy az új határok nem szellemi határok. Az állam földből és népből áll... Trianon Magyarország tökéletes gazdasági harmóniáját rombolta szét.”

VASSZÉCSENY A KÉPZŐMŰVÉSZETBEN (6)

Ebben a rovatban már több alkalommal megemlítettük a lipárti Szkok házat, azonban mindenkinél jobban kötődik ehhez az épülethez Szkok Iván festőművész, akinek ez a szülői háza. Keresztnevét Czipott Vratarics Iván anyai nagybátyjától kapta, aki a Don kanyarban esett el Szkok Iván születése előtt másfél évvel. Szkok Iván 1944. június 19-én, a szombathelyi születészet pincéjében - a háborús helyzet miatt - jött a világra. Nagypapja, id. Szkok Andor, lipárti malomtulajdonos már nem érthette meg második fiúunokájának a születését, mivel 1944 tavaszán elhunyt. 1945-ben a faluba érő front elől a Szkok család Ausztriába távozott, a családi házba beköltöző malom-alkalmazottak nem tudták megvédeni a család ingóságait a fosztogató orosz katonák elől. Később visszaköltözött a család, azonban Szkok Iván háromévesen elveszti édesapját. Hat éves, amikor

édesanyját Czipott Annát koncepció perben elítélik, Míg édesanyja börtönben van, államosítják a Szkok malmokat, és a lipárti családi házukat, a kiskorú gyermekeket néhai Czipott Géza szombathelyi evangélikus lelkész özvegye gondozza. Szeptemberben Szkok Iván megkezdte az első osztályt a lipárti iskolában, azonban két hónap után, november 4-én Visegrádra menekül a család, egy ottani parasztház istállójában kapnak elszállásolást. A beköszönő télen reggelente befagy a víz a lavórba. Szkok Iván a visegrádi iskolában folytatja tanulmányait, itt mutatkozik meg először rendkívüli rajzkészsége. 8-kos rajzait elviszika a Duna túlsópartján élő Szőnyi Istvánhoz, aki felfedezi benne a kivételes tehetséget. Éva nővérétől kapja az első olajfestéket, és immár megállíthatatlan a művészi pálya kiteljesedése. Szőnyi István Bernáth Aurél figyelmébe ajánlja az ifjú

tehetséget. A budapesti Képzőművészeti Gimnázium Somogyi József irányítja a figyelmét a plasztika felé. 1970-ben kap festő diplomát a Képzőművészeti Főiskolán, és szinte azonnal berobban újszerű plasztikus festményeivel a magyar képzőművészeti életbe. 1976-ig töretlenül ível fel a pályája, ekkor egy kiállítását több tízezer tekintik meg, ami szemet szúrt a kultúrpolitikának, és az a döntést születik, hogy meg kell törni a pályáját. Ha akkor ez nem történik meg, azt hiszem Szkok Ivánt semmi sem menthette volna meg a világhírtől. Azonban a szűklátókörű kultúrpolitika első csapást mért a művészre. A

második csapásra közel negyedszázadot kellett várni, 1999-ban ugyanis Szkok Ivánt megválasztották a Magyar Képző-és Iparművészek Szövetsége elnökének. Ebben a minőségében valódi rendszerváltást szeretett volna elérni a magyar képzőművészeti életben, azonban erre még akkor nem érett meg az idő, 2000-ben kénytelen volt lemondani posztjáról, és teljesen visszavonulni a magyar művészeti közélettől, a „fegyverletétele után” egzisztenciálisan teljesen ellehetetlenítették. 2009-ben, 65. születésnapján Vasszécenyi díszpolgárának választották. Kerényi Imre 2011-ben felkérte az új Alkotmány egyik

illusztrátorának, ami némi elégtételnek számít korábbi kudarcai után. A Múltidéző 68. születésnapján így köszönti a művészt. (Képe: A lipárti szülői ház, az elsőéves lipárti iskola törzskönyv lapja 1950-ből, Kopernikusz1973, Rembrandt tanulmány 1976, Család, 1976, Euridike 1976, Jelenetek egy házasságból 1976, Lakodalom 1988, Múzsák 1994, Energiák 1992, Itt a komp 2004, Szkok Iván alkotás közben)

GERGYE IPOLY CSORNAI APÁT VASSZÉCSENYI ÉVEI

Gergye Ipoly 1883. december 17-én született Győrújváron, Gergye János és Takáts Anna gyermekeként. Édesapja szikvízgyári üzletvezető volt. Édesanyja Szécsenyi volt, sőt egyik nagybátyja, Gergye István Szécsenybe nősült, aki 1892-ben 200 koronás alapítványt is tett a szécsenyi plébánián. Gergye Ipoly szombathelyi Premontrei Gimnázium elvégzése után 1902. augusztus 15-én lépett be Csornán a Premontrei rendbe, ahol egy év után fogadalmat tett, négy év után pedig örökfogadalmat. Tanulmányait a budapesti hittudományi tanárképző intézetben, a Norbertinumban folytatta, majd a budapesti egyetemen latin-görög tanári szakot szerzett. 1907. augusztus 18-án Győrben áldozópappá szentelték. Felszentelése után Keszthelyre helyezték latin-görög nyelvtanárnak a Premontrei rend ottani gimnáziumába. 1909-10 között, és 1914-23 között annak

házigazdónak, gazdasági vezetője is volt, egyúttal hitszónokként is működött. 1923-ban a szombathelyi Premontrei gimnázium tanára lett. 1927-ben ugyanitt házfőnök helyettesé választották. Tanári éve alatt több tanulmányúton is járt külföldön. 1928-ban a Premontrei rend perjelvévé választották. Burány Gergely prépost halála után kormányzó perjelként vezette a rendet, majd Csornán 1929. szeptember 21-én, Gummarus Crets premontrei generális apát préposttá nevezte ki, ezzel egy időben Grósz József győri segédpüspök, Wallner József, a szombathelyi káptalan apátkanonokja és Stefáns Aladár hahóti apát, keszthelyi plébános segédletével apáttá avatta. Ebben a minőségében a felsőház tagja volt. 1935. március 25-én méltóságairól lemondott, és a windbergi (Regensburg mellett) apátságba vonult vissza. 1936-tól könyvtárosként dolgozott a premontrei rend türjei rendházában. 1948-tól ugyanitt jószágkormányzó és házigazdónak is lett. A szerzetesrendek feloszlata

után, 1950-től Türjén plébánosként dolgozott. 1957 márciusában Türjén az államrendőrség kerestette 1956-os prédikációiért és tevékenységéért, ezért rögtön másnap Vasszécsenybe költözött rokonaihoz. Egy ottani teherautóra rakták fel bútorait, személyes tárgyait, könyveit és szállították azokat Vasszécsenybe. A Kossuth Lajos utca 13-ban egy külön szobát rendeztek be számára. Ebben az időben a szécsenyi templomban többször misézett is. 1958 áprilisában egészségi állapota olyannyira megromlott, hogy a szombathelyi kórházba kellett szállítani. Közel egy hónapig kezelték, de állapotán nem tudtak javítani, agysorvadásban hunyt el, 1958. május 6-án. Halála után szeme szaruhártyáját Szalay Albin szemorvos átültette egy beteg szemére, aki ettől meggyógyult. Gergye Ipoly a türjei temetőben nyugszik. Kis József plébános több alkalommal mondott érte misét, illetve prédikált költeményeiről. Sajnos Vasszécsenyben maradt hagyatékaiból még nem kerültek elő a versei. (Képek: Édesanyjával és nővérével, novíciusként jobbról a harmadik, áldozópapként, csornai prépostként 1-3, türjei plébánosként, egyik utolsó fényképe – egy társaság közepén.)

A köv. sz. t.-ből: Egy eltűnt kép nyomában, Vsz. a képzőműv.-ben (7), Szemtanú – K. József pl. (7), Vsz. köztéri alkotásai (2)